

HENRYK MAMZER

PROBLEMATYKA OSADNICTWA WCZESNOŚREDNIOWIECZNEGO
W SIEDLEMINIE, POW. JAROCIN

Streszczenie referatu wygłoszonego na posiedzeniu naukowym Zakładu Archeologii Wielkopolski i Pomorza IHKM PAN w Poznaniu 9 III 1970 r.

Badania archeologiczne w Siedleminie, w których główny nacisk położono na istniejące tam stosunkowo licznie kurhany z okresu wpływów rzymskich, dostarczyły bogatego materiału dotyczącego w pierwszym rzędzie problematyki grobów warstwowych, przyczyniając się również do rozwiązywania ogólniejszych zagadnień, mianowicie ciągłości kulturowej, której punkt wyjścia stanowiło znalezione w kurhanie VI z końca III i początków IV wieku naczynie, nawiązujące pod względem formy i techniki wykonania do najstarszych naczyń z wczesnego średniowiecza¹. W literaturze² wielokrotnie wskazywano na genetyczny związek tegoż naczynia z ceramiką typu praskiego, ustosunkowując się tym samym do zagadnienia ciągłości kulturowej na podstawie pojedynczego, wyrwanego z kontekstu źródła.

Znacznie mniej uwagi poświęcono dotąd stanowiskom wczesnośredniowiecznym. Poza krótkimi wzmiankami w literaturze, odnoszącymi się do odkrytej w Siedleminie studni³ oraz osady typu okolnicy na Rudunku⁴, materiał wczesnośredniowieczny nie był dotychczas przedmiotem szczegółowego opracowania. Dopiero po około 50 latach od czasu prowadzenia tam badań terenowych Z. Hilcerówna zwróciła uwagę na potrzebę opracowania materiałów z Siedlemina, włączając je częściowo do monografii regionu górno- i środkowoobrzeńskiego⁵. Zasadniczym celem niniejszego referatu jest próba weryfikacji niektórych poglądów dotyczących wczesnośredniowiecznego osadnictwa w Siedleminie, a szczególnie problemu istnienia okolnicy na stanowisku Radunek. Praca opiera się na wyczerpującej analizie

¹ A. Karpińska, *Kurhany z okresu rzymskiego w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem typu siedlemińskiego*, Poznań 1926, ryc. 49.

² J. Kostrzewski, *Wielkopolska w czasach przedhistorycznych*, Poznań 1923, s. 196; J. Filip, *Pradzieje Czechostowacji*, Poznań 1951, s. 389; K. Jazdzewski, *Uwagi o chronologii ceramki zachodniostowiańskiej z wczesnego średniowiecza*, „Prz. Arch.”, t. 10: 1954—1956 (1958), s. 153.

³ J. Kostrzewski, *Wielkopolska w pradziejach*, Warszawa 1955, s. 306, ryc. 932; tenże, *Kultura prapolska*, Warszawa 1962, s. 126—127, ryc. 88.

⁴ Kostrzewski, *op. cit.*, s. 73; W. Hensel, *Stowiańszczyzna wczesnośredniowieczna*, Warszawa 1956, s. 305—306.

⁵ Z. Hilcerówna, *Dorzecze górnej i środkowej Obry od VI do początków XI wieku*, Wrocław 1967.

materiałów archiwalnych w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu oraz na zachowanych znaleziskach.

Badania stanowisk wczesnośredniowiecznych, prowadzone w latach 1909—1927 głównie przez ks. F. Gibasiewicza, miały charakter amatorski. Wykopaliska przeprowadzono na czterech stanowiskach (stan. 4 — Rudunek, stan. 2 — Kapalica, stan. 1 — Roszków—Siedlemin), odkrywając szereg jam i palenisk. Przechowywany w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu materiał z tych badań (głównie ceramika) został częściowo przemieszany, zwłaszcza z obiektów pochodzących z dwóch ostatnich wymienionych wyżej stanowisk. Na osadzie lokalizowanej na Rudunku, określanej w literaturze jako typ okolnicy, odkryto 12 jam. Brak jest jednak danych o rozplanowaniu osady. Materiał ceramiczny pochodzący z tego stanowiska reprezentuje kilka faz wczesnego średniowiecza, stąd też nie wszystkie odkryte tu obiekty są sobie współczesne. Najliczniej wystąpiły obiekty z fazy C (3), oraz z przełomu fazy D/E (również 3). Dwie jamy pochodzą z fazy A i z fazy E oraz jedna z przełomu fazy B/C. Tak więc z całą pewnością nie można twierdzić, że osada założona była na planie okolnicy.

Na stanowisku 2 w 1913 roku przebadano osadę, jak wynika z zachowanego w Archiwum planiku, o stosunkowo zwartej zabudowie, na której odkryto 5 palenisk oraz studnię o ścianach wyłożonych w górnej części kamieniami, a w dolnej ocembrowanych drewnem. Osadę można datować na podstawie materiału ceramicznego na schyłek fazy B oraz fazę C wczesnego średniowiecza. W pobliżu wspomnianej osady K. Jażdżewski w trakcie badań ratunkowych w 1927 roku odkrył część domostwa półziemiankowego, datowanego na przełom fazy D/E. Ceramika z osady w Kapalicy podobnie jak i ze stanowiska Roszków—Siedlemin 1 charakterystyczna jest dla fazy B. W trakcie badań powierzchniowych zarejestrowano łącznie z grodziskiem 7 punktów osadniczych, w tym jedna osada datowana jest na fazę B oraz dwie osady na przełom fazy D/E. Pozostałe stanowiska na podstawie występowania ceramiki stalowoszarej i ceglastej datowane są na XIV i XV wiek. Chronologię grodu ustalono w przybliżeniu na fazę B wczesnego średniowiecza.

Z przedstawionych danych wynika, iż rejon Siedlemina w początkach wczesnego średniowiecza charakteryzuje się w przeciwieństwie do okresu wpływów rzymskich bardzo słabym osadnictwem. Dopiero w fazie B daje się zauważyć ponowny rozwój osadnictwa. Powstaje wtedy gród oraz wzrasta ilość punktów osadniczych trwających jeszcze w fazie C. W następnych kolejnych fazach wczesnego średniowiecza osadnictwo wzrasta liczebnie i trwa aż do XV wieku.